

Judith de Kom & Ida Does

Ik omhels je onafgebroken

ALFABET UITGEVERS

2024

Je voetsporen

Papa, je voetsporen hebben diepe afdrucken achtergelaten. In mijn lange leven heb ik veel mensen ontmoet die alles wilden weten over jou en over ons verleden.

Ik beleefde koortsachtige jaren waarin ik mensen, die jouw pad hadden gekruist, opsnorde, belde, schreef en opzocht. Ordners vol aantekeningen, krantenknipsels, adressen en telefoonnummers rusten als een schat, binnen handbereik, in mijn kleine werkkamer. Ze zijn getuigen van een mysterieuze drang om alles vast te leggen en jou daarmee dichtbij te brengen.

De laatste jaren is mijn verlangen naar jouw aanwezigheid alleen maar sterker geworden. In mijn waak-visioenen vind je soms een plek naast me, op de rand van mijn bed. Vreemd genoeg spreek je nooit. Soms schud je je hoofd, als een stille gids die mij wil behoeden. Onze blikken kruisen elkaar, jouw ogen lijken op de mijne, maar ze stralen een diepe ernst uit.

De vader die ik ken en liefheb.

Ik dagdroom dat je hier bij mij in de kamer zit. Je zwijgzame aanwezigheid moedigt mij aan.

Je dochter,
Judith

Azemia

Mijn lieve stammoeder Azemia,

Uw naam ken ik al lange tijd. Sinds kort weet ik dat u oud bent geworden. Het kan zelfs dat u net zo oud bent geworden als ik nu ben: drieënnegentig jaar. Tussen onze geboortedata liggen meer dan honderddertig jaar en vele werelden en oceanen. Toch voel ik uw nabijheid, mijn bron, alsof ik u kan aanraken.

U bent de eerste persoon die in Suriname de naam De Kom heeft gedragen. Hoe kan ik u kennen? Als ik mijn ogen sluit, zie ik een mooie Zwarte vrouw voor me, met een glimlach en ogen die misschien wel op de mijne lijken. Door het lezen van de oude registers van plantage Molhoop, waar u in slavernij werd gehouden, probeer ik mijn beeld van u scherper te krijgen. Hoe u aan de naam Azemia bent gekomen, zal ik nooit te weten kunnen komen. Mensen die net als u in slavernij werden gehouden, konden maar heel zelden hun eigen Afrikaanse naam behouden. De slavenhouders gaven hun, eenmaal in hun macht, oer-Hollandse of ronduit bespottelijke namen. In uw omgeving op de plantage heeft u mensen gekend die Floortje, Magdalijntje, Pietje, Krisje, Betje, Kaatje, Zantje, Zwaantje, Jansje en ook Liesje, Marietje, Rozijntje en... Charmantje werden genoemd. Achter de koloniale bureaus moet daar lol aan beleefd zijn, aan het machtsgevoel om Zwarte mensen, vrouwen, zulke namen op te leggen. Die vreemde namen moeten jullie curieus in de oren hebben geklonken. Het denigrerende van de verkleinvorm ging hopelijk langs jullie heen, maar de

intentie moet u hebben gevoeld. Uw persoonlijke waardigheid werd tenslotte altijd belaagd.

Gelukkig is Afrika niet geheel weggewist en dus lees ik in die registers ook namen als Kwasiba, Akuba, Afiba, Abena en Tutuba. In mijn dromen heeft u uw naam Azemia meegenomen uit Afrika, waar u woonde, voordat u naar Suriname werd verscheept op een slaventransport. Ik had zo graag willen weten waar u bent geboren en hoe uw leven was voordat u ten prooi viel aan deze pijnlijke racistische mensenhandel. Maar het enige wat ik kan achterhalen, is dat u omstreeks 1799 moet zijn geboren en uit Afrika in slavernij bent verhandeld en naar Suriname gebracht. Voor mensen zoals u, die uit Afrika kwamen, is de precieze geboortedatum vaak niet te achterhalen, een administratie daarvan was voor de slavenhandelaars niet van belang. Ik probeer niet te veel te denken aan de verschrikkingen die u en allen op die boten hebt moeten doorstaan. Ik heb er genoeg over gelezen, altijd beseffend dat daar ook mijn familie tussen heeft gezeten.

En u? In de registers van plantage Molhoop staat er achter uw naam in krulletters 'veldmeid'. U werkte op de velden waar koffie en suiker werden verbouwd. Producten die zo geliefd waren in het Westen dat er vele Zwarte levens aan zijn opgeofferd. De winsten die er met uw arbeid werden gemaakt, vloeiden rechtstreeks naar de Amsterdamse eigenaren Veldwijk. Mensen die u nooit hebt gezien, omdat ze niet in Suriname kwamen. Zij reden over de Amsterdamse grachten in hun privérijtuigen in chique kostuums. Het monumentale grachtenpand aan de Leidsegracht is tot op de dag van vandaag een stille getuige van de weelde die door jullie arbeid werd verworven. Voor hen moet u slechts een object op een inventarislijst zijn geweest. Hooguit hebben zij even met de ogen geknipperd bij het lezen van uw naam Azemia.

Zelf ben ik nooit naar plantage Molhoop geweest, maar mijn broer Cees wel. Veel was er niet van over, vertelde hij achteraf. Het Surinaamse oerwoud is meedogenloos als het op groeien en woekeren aankomt. Ik vind het een fijn en geruststellend idee dat Cees de grond heeft kunnen aanraken waar drie generaties De Kom hebben geleefd. In onze stamboom prijkt u als stammoeder bovenaan. De hele familie voor u kennen wij niet. Datzelfde geldt voor uw man Thomas Lendor, met wie u vijf kinderen kreeg. Thomas Lendor, mijn opa van vier generaties terug, was een Igbo, dat weet ik wel, afkomstig van een trots volk uit Nigeria. Het is een wonder dat we zijn naam kennen als vader van uw kinderen, want hij is vrijwel onzichtbaar gebleven in de archieven. Ik vermoed dat hij sinds zijn transport uit Afrika nooit meer vrijheid heeft gekend en in slavernij is gestorven op plantage Molhoop. Oma Doortje (ach weer zo'n verkleinvorm) was jullie allereerste kindje samen en uw enige dochter. Mijn vader Anton heeft ons toen wij klein waren vaak over haar verteld, hoe zij als de beste Anansi-verhalen vertelde, de verhalen van de spin. Ook achter oma Doortjes naam staat vermeld 'veldmeid'.

De boekhouders van het slavernijsysteem hebben het nauwgezet opgeschreven. Voor Molhoop gold: 'dertig negerhutten'. Daar woonde u in. Ik hoop maar dat u met uw familie samen kon zijn, misschien in dezelfde hut of dicht bij elkaar. U moet elkaar allemaal gekend hebben op de plantage, waar u samen met honderd tot tweehonderd lotgenoten moest werken. In 1820 was de plantage uitgegroeid tot 696 akkers. Er zal ergens wel een manier zijn om te achterhalen welke suikerproductie en geldstromen daar tegenover moeten hebben gestaan, want tegenwoordig blijft er maar weinig heel van het lang vertelde verhaal dat de Nederlandse slavernij niet zo winstgevend was. De grote Nederlandse banken geven nu vol schaamte toe dat hun bestaan geworteld is in de slavernij.

Maar meer nog dan aan al die enorme geldstromen, denk ik aan u. Hoe was uw leven als vrouw in slavernij en wat heeft u meegemaakt? Plantage Molhoop aan de Cottica-rivier. Ik wens maar dat u frisse baden heeft kunnen nemen in de rivier en ook momenten van onbezorgdheid heeft kunnen beleven. Ik denk aan het verdriet dat u moet hebben gehad om het verlies van uw peuter Jacob Abuis en uw baby Adolf Martin. Ergens in dat oerwoud zullen ze hun laatste rustplaats hebben. Helaas geen uitzondering in die tijd, baby's en kleine kinderen in slavernij hadden niet de beste overlevingskansen.

Lieve stammoeder Azemia, er moet van alles voorgevallen zijn, daar op plantage Molhoop, waar ik wel nooit weet van zal hebben. Jullie verhalen liggen voor altijd verborgen onder de wortels van machtige woudreuzen in de jungle van Suriname of zijn meegevoerd in de stroom van de rivier. Zelf hebben jullie het niet kunnen optekenen in boeken, eeuwenlang werd aan mensen in slavernij onderwijs ontzegd. Eeu-wen-lang! Ik verlang ernaar jullie levens te kennen; ik kan alleen maar een vermoeden hebben van de terreur waar u getuige van bent geweest of die u zelf heeft ondervonden. Ik probeer u te naderen met de weinige informatie die voorhanden is, beseffend dat de archieven uit die tijd andere doelen hadden dan jullie levens als mensen vast te leggen. Die archieven gaan niet over jullie, jullie dromen, jullie liefde, verdriet of verzet. Ze gaan over bezit, productie en winst. Op de inventarislijst van plantage Molhoop zag ik staan: 'ijzeren voetboei' en 'ijzeren kraag'. Het zijn gruwelijke en confronterende feiten. Er is u veel angst aangejaagd en er is u duivels pijn gedaan. Ik krijg een trots en warm gevoel als ik lees dat veel mensen ontsnapten aan plantage Molhoop en de weg vonden naar hun vrije broeders en zusters in de Marondorpen in de binnenlanden. In onze familie is daar ook wel

over verteld, dat een van de De Koms de vrijheid vond bij Marrons in Frans-Guyana. Het geweld waarmee u aan het werk werd gehouden, de constante loop naar de suikermolens, leidde tot tragische, bloederige ongevallen. Zoals met de ongelukkige zestienjarige Carl. Zijn arm kwam in de Molhoopse suikermolen terecht en na helse pijnen stierf hij aan de verwondingen. U was daarbij. Mijn overgrootoma Doortje was er ook bij, dat maak ik op uit het jaartal waarin het gebeurde, 1846. Dat u en zoveel anderen dit hebben meegemaakt, vervult mij met afgrijzen. Hetzelfde gevoel bekruipt mij wanneer ik zie dat de Amsterdamse eigenaren van plantage Molhoop 300 gulden voor u hebben ontvangen als compensatie bij de afschaffing van de slavernij in 1863. En 300 gulden voor Oma Doortje, 300 gulden voor uw zoon August, 300 gulden voor Opa Adolf, 300 gulden voor zijn zus Laurentia. In totaal werden de Amsterdammers aan de Leidsegracht voor 118 mensen in slavernij op plantage Molhoop gecompenseerd en ontvingen zij 35.400 gulden. U ontving helemaal niets en werd verplicht nog minstens tien jaar onder barre omstandigheden op de plantage te werken, het zogenaamde Staatstoezicht in Suriname.

U moet weten dat mijn vader Anton, uw achterkleinkind, zich een monumentale levenstaak had gesteld. Het blootleggen en vastleggen van het eeuwenlange koloniale systeem van ontmenselijking, onbeschaafdheid en sadisme. U was al vijftienveertig jaar overleden toen zijn boek *Wij slaven van Suriname* van de persen rolde en ik was drie jaar. Het boek ademt u, ons, onze familie en de vele anderen.

Mijn vader was onverbiddeijk in zijn onthullingen. Over de emancipatie van 1 juli 1863 schrijft hij: ‘Wij zeggen U, de lichamelijke pijnbanken zijn veelal door zielskwellingen, armoede en gebrek vervangen. Het is alsof men ons uit het vuur gehaald heeft om ons zonder dat wij zwemmen konden, in de golven

van de Atlantische Oceaan te werpen. Want het is dwaasheid om te veronderstellen dat zij, die eeuwen lang onmondig gehouden werden, plotseling zonder steun en zonder slechts een stukje land, waarlijk in vrijheid zouden kunnen leven. De vele miljoenen, die de slaaf met zijn bloed en zweet moest opbrengen, zijn wel gebruikt ten bate van de blanke slavenhouders, maar de mishandelde, de verdrukte, werd aan zijn lot overgelaten.

... Terwijl de kolonisten driehonderd gulden per slaaf ontvingen, konden de vrijgelaten slaven zelfs geen rooie cent hun eigendom noemen.'

Hoe ouder ik word, hoe dieper ik besef hoezeer al deze ervaringen nagalmen in mijn eigen verhaal. Opa Adolf Damon was al een volwassen man toen u stierf, hij is bij u op Molhoop in slavernij geboren. U heeft hem als baby gewiegd en zien opgroeien tot een sterke jongeman. En misschien was hij bij u in uw laatste levensuur.

En ik? Ik was twee jaar oud toen ik in 1933 met mijn ouders in het huis bij opa Damon aan de Pontewerfstraat in Paramaribo rondliep. Een klein bruin meisje met een strik in het haar. Uit Holland. Ik heb daar geen herinnering meer aan, maar opa Damon heeft mij zeker vastgehouden en vertroeteld. Ik hoop dat ik mijn tweejarige armpjes ook om zijn nek heb geslagen voor een *brasa*. Zoals kleine kinderen dat doen.

Mensen in Nederland kijken mij vol fascinatie aan als ik dit vertel. De slavernij, zo dichtbij? Toch is het eenvoudigweg de waarheid van onze familie en van velen met ons.

Een waarheid die mijn vader diep heeft beseft. In zijn boek zei hij het zo: 'Nooit heeft het leed der slavernij sterker tot mij gesproken dan uit de ogen van mijn grootmoeder, wanneer zij ons kinderen, voor de hut in Paramaribo, de verhalen over de oude tijd vertelde.'

Hij heeft het in de ogen van uw dochter gezien en ik zag het
weer in zijn ogen.

Lieve stammoeder, het is alsof ik u kan aanraken. Of mis-
schien heeft u mij al die tijd, gedurende mijn lange leven, wel
aangeraakt.

Uw trotse nazaat,
Judith